

Turvataan yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut koko maassa

Nykytila ja kehittämiskohteet

Valmisteltu sote- ja maakuntauudistus, jossa oli tarkoitus perustaa uudet maakunnat, uudistaa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne, palvelut ja rahoitus sekä siirtää maakunnille joukko uusia tehtäviä, raukesi 8.3.2019.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on välttämätön palvelujärjestelmän yhdenvertaisuuden, perusoikeuksien toteutumisen ja kestäväen kustannustason turvaamiseksi. Nykyinen pirstaleinen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä ei turvaa riittäviä sotepalveluja asuinpaikasta riippumatta. Eri väestöryhmien väliset ja alueelliset erot sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudessa ovat isot ja eriarvoisuus on kasvanut. Perustason sosiaali- ja terveydenhuoltoa on vahvistettava. Asiasta on tehtävä päätökset tulevalla hallituskaudella.

SOSTEn suositukset sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistustyöhön

Isojen reformien tekeminen ei ole mahdollista ilman laajaa, parlamentaarista valmistelua ja riittävän pitkää siirtymäaikaa. Valmistellun sote- ja maakuntauudistuksen aikana alueilla tehtiin paljon työtä uudistuksen eteen. Kehitettyjä uusia toimintamalleja ja työtapoja tulisi hyödyntää jatkotyössä.

Uudistuksen perustavoitteiden tulee olla selkeät. Ensi vaalikaudella hallinnollisissa uudistuksissa on keskityttävä sosiaali- ja terveyspalveluihin. Ensin rakenteesta ja sitten rahoitusratkaisusta päättäminen on edelleen hyvä etenemistapa.

Palveluiden yhdenvertaisuuden kannalta sote-palvelut on järjestettävä riittävän isoilla, nykyistä selkeästi suuremmilla alueilla. Jatkovalmistelussa tulee myös selvittää kysymys kuntien roolista palveluntuottajana. Valmistelussa on otettava huomioon alueiden erilaisuus ja asiantuntijoiden näkemykset alueiden määrästä.

Keskeistä kustannusten hillitsemiseksi on luoda rahoitusmalli, joka estää ylikompensaatiot, kulujen siirtämisen toisen maksettavaksi sekä ohjaa oikea-aikaiseen ja riittävää hoitoon.

SOSTE suosittelee:

- Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistustyö tehdään parlamentaarisesti.
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirretään kuntia selkeästi suuremmille alueille.
- Perustason sosiaali- ja terveydenhuoltoa vahvistetaan.
- Monikanavarahoitusta yksinkertaistetaan ja haitallinen osa-optimointi estetään.

Sosiaali- ja terveystalvelut

Sote-palvelujen yhdenvertaisuuden turvaaminen edellyttää järjestämisvastuun siirtämistä nykyistä vahvemmilte toimijoille. Tulevien sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäjien kantokykyä ja asiakkaan saamaa palvelujen laatua on seurattava ja arvioitava säännöllisesti yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi. Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole mahdollista, jos palveluvalikoimaa nykyisestä olennaisesti rajataan tai asiakasmaksuja merkittävästi nostetaan.

Nykyisen perustason terveydenhoitomme ongelmana on, ettei palveluiden saatavuus ja hoitoon pääsy ole yhdenvertainen koko maassa. Tämä ilmenee erityisesti terveyskeskuslääkärin vastaanotolle pääsyyssä ja heikommassa asemassa olevien pääsyyssä palveluiden piiriin.

Erytisesti perusterveydenhuolto ja sosiaalihoolto on vahvistettava. Vain siten on mahdollista nopeuttaa hoitoon pääsyä ja vähentää erityistason kustannuksia.

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen edellyttää ennaltaehkäisyyn panostamista ja onnistunutta sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota. Nykyistä parempi sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio on yksi sote-uudistuksen keskeisistä tavoitteista. Toimivalla integraatiolla eli sillä, että ihminen ei putoa palveluiden väliin, on inhimillisten vaikutusten lisäksi tärkeä merkitys myös kustannusten hillinnän kannalta ja sitä kautta säästöjen syntymiselle.

Vain nivomalla nykyistä paremmin yhteen perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido sekä lisäämällä terveydenhuollon ja sosiaalihoollon yhteistyötä, on mahdollista kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Toimiva integraatio ja hoitoketjujen sujuvuus ovat keskeisiä kysymyksiä erityisesti niiden ihmisten kohdalla, jotka käyttävät paljon palveluita. Jotta integraatio onnistuu käytännössä, kaikki tarpeelliset asiakas- ja potilastiedot sekä asiakassuunnitelmat pitää olla palvelun tuottajan käytettävissä tietosuojakysymykset huomioiden.

Peruspalveluiden, hoidon ja hoivan kehittämistä sekä hoitoketjujen sujuvoittamista on jatkettava koko ajan. Erytistä huomiota on kiinnitettävä kuntoutuksen merkitykseen ihmisten toimintakyvyn kannalta. Palveluiden laatu ja hoivan taso on turvattava riittäväällä henkilöstömäärällä.

Perusterveydenhuollon ja sosiaalihoollon kytköstä on vahvistettava toimintatapoja uudistamalla. Uudistuksessa tulee huolehtia sosiaali- ja terveystalvelujen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspinoista ja ottaa tässä sosiaali- ja terveysjärjestöt huomioon yhtenä tärkeänä voimavarana. Samoin alusta asti on tunnistettava sote-palveluiden ja järjestöjen tuottaman matalan kynnyksen auttamistyön yhdyspinnot.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluintegraation lisäksi on huomioitava palveluiden yhteensovittamisen tarve myös muiden palvelusektorien kanssa. Palveluyhdyspinnot ovat kriittisiä mm. lasten, nuorten ja perheiden palveluissa ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien palveluissa. Palvelujen on rakennuttava elämäntilanteiden ja tarpeiden ympärille, eikä päinvastoin.

Esimerkiksi palveluseleillä ja henkilökohtaisen budjetilla voidaan edistää asiakkaan valinnanvapautta. Valintojen tekemiseksi tarvitaan tukea ja asiantuntevaa ohjausta ja neuvontaa. Suomessa tarvitaan edelleen myös yksityisiä ja kolmannen sektorin toimijoita tuottamaan palveluita, mutta julkisella vallalla on aina oltava yksiselitteinen vastuu siitä, että palvelujärjestelmä on yhdenvertainen.

Kokonaisuuden kannalta tärkeisiin, palvelujen kehittämiseen liittyviin hyvinvointi-investointeihin on varattava riittävät resurssit

SOSTE suosittelee:

- Turvataan palvelujen yhdenvertainen saatavuus, saavutettavuus ja laatu
- Turvataan paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden ehjät hoiva- ja hoitoketjut riittävällä sote-integraatiolla huomioiden yhdyspinnat muihin palvelusektoreihin.
- Palvelujen laatua on seurattava ja arvioitava säännöllisesti
- Varmistetaan potilas- ja asiakastietojen sekä asiakassuunnitelmien liikkuminen palveluntuottajien välillä tietosuojakysymykset huomioiden
- Käytetään asiakaseteleitä ja henkilökohtaisia budjetteja ensisijaisina keinoina laajentamaan valinnanvapautta.
- Palvelujärjestelmän muuttuessa tulee huolehtia riittävästä palveluohjauksesta
- Palvelujen kehittämiseen liittyviin hyvinvointi-investointeihin on varattava riittävät resurssit.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on nostettava keskeiseksi yhteiskuntapolitiitiseksi tavoitteeksi palvelurakenteen uudistamisen rinnalle. Vaikka hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on ensisijaisesti kuntien tehtävä, myös tulevien sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä vastuussa olevien tahojen on tuettava ja tehtävä tätä työtä yhteistyössä alueensa kuntien, kolmannen sektorin sekä asukkaidensa kanssa.

Järjestöjen hyte-toiminnot pitää tunnistaa ja kerätä niistä tieto systemaattisesti. Ohjausta ja neuvontaa antavalla henkilöstöllä on oltava riittävä osaamista ja toiminnan tuntemista myös täydentävistä palveluista, kuten järjestöjen tarjoamista toiminnoista. Palveluohjauksessa on osattava neuvoa asiakkaille, mitä järjestölähtöisiä hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimia (hyte) alueella on tarjolla asiakkaan tilanteeseen sopivasti.

SOSTE suosittelee:

- Sosiaali- ja terveyspalvelujen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspinnoista on huolehdittava ja sosiaali- ja terveysjärjestöt on otettava huomioon yhtenä tärkeänä voimavarana.

Tuetaan järjestöjä sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksessa

Järjestöillä on toimijoina merkittävä asema ja tehtävä kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä eriarvoisuuden vähentämisessä, asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisessa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden

tuottamisessa ja kehittämisessä. Järjestöjen toiminnan vaikutuksesta ihmisten hyvinvointi ja yhteisöllisyys lisääntyvät. Monilla järjestöillä on myös tärkeä rooli edustaa sellaisia, heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä, joiden ääni muutoin voi jäädä yhteiskunnallisessa osallistumisessa kuulumattomiin.

Soteuudistuksen valmistelussa tulee ottaa huomioon järjestöjen yleishyödyllisen toiminnan, esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen tarjoamat mahdollisuudet. On tärkeää, että järjestöjen palvelut ja hyte-toiminnot tunnustetaan ja sovitetaan osaksi palveluketjuja. Järjestöjen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä tulee turvata. Nyt luotujen / valmistelussa olevat järjestöyhteistyötä kokoavien toimintarakenteiden tulevaisuus tulee mahdollistaa.

Kunnat ovat perinteisesti tukeneet järjestöjen toimintaa myöntämällä avustuksia ja tarjoamalla tiloja kansalaistoiminnan käyttöön. On varmistettava, ettei nyt valmistelun rauettua avustamiseen synny katkoksia. Katkokset voivat pahimmillaan johtaa järjestöjen toiminnan päättymiseen. Pelkästään sote-järjestöissä tehdään noin 21 000 henkilötyövuotta vastaava määrä vapaaehtoistyötä vuosittain. Sen korvaaminen palkkatyöllä tulisi erittäin kalliiksi.

Tulevassa uudistuksessa on myös linjattava selkeästi rahoitusvastuu myös järjestöjen sellaisen toiminnan turvaamiseksi, joka sijoittuu sote-uudistuksessa mukana olevien sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän toiminnan väli- maastoon. Tällaista järjestölähtöistä auttamistoimintaa ovat esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien klubitalot, kriisikeskukset ja erilaiset kohtaamispaikat.

Järjestölähtöisen auttamistyön turvaamiseksi myös tulevilla sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäjillä tulee olla mahdollisuus avustaa järjestöjä. Jos veikkausvoittovaroista myönnettävää rahoitusta täydentäviä sotejärjestäjän tai kunnan avustuksia järjestölähtöiseen auttamistyöhön ei turvata, saattavat monet järjestöjen toiminnot loppua tai supistua merkittävästi.

Järjestämismalleja rakennettaessa on myös huolehdittava, ettei mahdollinen sotejärjestäjän myöntämä rahoitus muodostu esteeksi järjestöjen veikkaustuotoista saamalle rahoitukselle, tai päinvastoin. Sote-uudistuksessa pitää tunnistaa tämä kysymys ja laatia järjestöjen rahoituksen turvaamiseksi valtakunnallinen ohjeistus.

SOSTE suosittelee:

- Järjestöt tulee ottaa osallisiksi alueelliseen ja valtakunnalliseen soteuudistustyöhön
- Järjestöjen hyte-toiminnot tunnustetaan osaksi palvelupolkuja ja turvataan järjestöjen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä.
- Uudistuksessa on alusta asti tunnistettava sote-palveluiden ja järjestöjen tuottaman matalan kynnyksen auttamistyön yhdyspinnat.
- Nyt luotujen / valmistelussa olevat järjestöyhteistyötä kokoavien toimintarakenteiden tulevaisuus tulee mahdollistaa.
- Järjestöjen yleishyödyllisentoiminnan avustamiseen on luotava valtakunnalliset linjaukset.

- On varmistettava, ettei nyt valmistelun rauettua järjestöjen avustamiseen synny katkoksia
- Laaditaan valtakunnallinen ohjeistus, joka mahdollistaa järjestöjen yhdistää toiminnassaan kunnallista, sotejärjestäjän ja veikkausvoittovaroista maksettavaa rahoitusta
- Turvataan järjestöjen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä

Lisätietoja

- johtaja, varapääsihteeri Anne Knaapi: 040 194 2518, anne.knaapi@soste.fi
- erityisasiantuntija Päivi Kiiskinen: 0400 516 018, paivi.kiiskinen@soste.fi
- erityisasiantuntija Ritva Varamäki: 040 530 2223, ritva.varamaki@soste.fi